

De geschiedenis van het bosbeheer in de Noordoostpolder

Deze bijdrage is geschreven aan de hand van het gelijknamige rapport, opgesteld door Jan H. Wildschut als afstudeeronderwerp voor zijn doctoraal-examen in 1991.

Het rapport bestaat in feite uit twee delen:

-Een beschrijving van karakteristieke delen en representatieve eenheden volgens de methode van de Advies-Commissie Historisch Onderzoek (ACHO) voor bossen en natuurterreinen. Een nauwgezette vastlegging van feiten inzake de bosontwikkeling op duidelijk afgebakende gedeelten van de beplante arealen bij Kuinre, de Voorst, Schokland en Urk.
-De behandeling van meer algemene aard inzake de bosaanleg en vooral het beheer daarna in de afgelopen 40 jaren. Het is voornamelijk gebaseerd op uitgebreide interviews met een 16-tal personen, die - deels vanaf het begin - op één of andere wijze met de bebossingen in de Noordoostpolder te maken hebben gehad.

Dit laatste deel is het onderwerp van deze bijdrage. Dit deel van het rapport is weliswaar zo objectief mogelijk geschreven, onder meer door onderlinge controle tussen de interviews en verificatie in het veld; maar het blijft vanwege alle meningen toch uitermate subjectief. Het is vooral gebaseerd op de meningen van

vandaag. Kan men zich wel vol-doende voor de geest halen hoe men er veertig jaar geleden over dacht? Zo'n periode van veertig jaar is trouwens een menselijke periode, een klein deel van de eeuwendurende bosontwikkelingsprocessen. En dan daarbij het menselijke ongeduld met die langlopende processen. Maar als "document humain" is het rapport zeer geslaagd en draagt zeker bij tot de geschiedenis van de bosbouw in de Noordoostpolder.

Het onderwerp van het rapport is de bosaanleg en het bosonderhoud; het ging erom dat er bos moest ontstaan. Over alle drie de aspecten zullen enige opmerkingen worden gemaakt.

De bosaanleg

Het uitgangsmateriaal voor de bebossing was een polderbodem, te slecht voor het agrarisch grondgebruik: puur zand, zware keileem, veenkuilen; de moeilijkste terreinen om wat mee te doen, ook voor bosbouwers.

En dan de drang van "het in cultuur brengen", waarmee de gehele polder vergeven was. Over natuurlijke ontwikkelingen heeft men niet nagedacht: die ontstonden gewoon, tot verbazing van de beheerders (zoals de varens in het Sitkabos, of de dopheide en de zonnedaauw bij de vijver in de enclave van het Kuinderbos). De toegepaste veelsoortige individuele mengingen zijn ontsproten enerzijds aan de ideeën van Van SchermbEEK: houtvester Boodt - die de eerste aanzetten gaf - is vermoedelijk een directe leerling van hem geweest. Anderzijds door het experimentele

karakter van de bosaanplantingen op de bonte verzameling van bodems. Het zijn toch vooral deze twee factoren die het huidige aanzien van de NOP-bossen bepalen.

Van een lange-termijn denken was geen sprake. Het moest bos worden, de 80 x 80 cm geplante boompjes moesten groot groeien, van de tussen geplante elzen worden gezuiverd, ingeboet, vrijgesteld enz. enz. enz. Met zo'n 1800 ha van dit spul heb je je handen vol. Wat lange termijn?

Gelukkig dat het tot voor kort allemaal betaald kon worden. In 1961 bij de overnamen van de bossen van de RIJP door het SBB kwam er 40 man personeel mee! En dat voor ca. 1800 ha bos!

Even terzijde: een paragraaf over het lief en leed met die 40 man personeel zou niet misstaan hebben in dit rapport. De korte tijd dat ikzelf bij de polderbossen betrokken ben geweest heb ik zeker voor de helft besteed aan het oplossen van personeelsvraagstukken. Maar het rapport zwijgt erover en ik dus ook.

Er moest dus "bos" aangelegd worden. Ervaringen met bebossingen elders boden nauwelijks een oplossing voor de vraag hoe de beplantingen in de polder tot stand gebracht moesten worden. Verdere bodemexploratie, dieper dan de 45 cm voor de landbouw, bood ook weinig soelaas. In veel gevallen bleek het op de langere termijn niet diep genoeg om storende lagen op te sporen

Merkwaardig genoeg spreekt Jan Wildschut op aanwijzing van Piet Kelder over een vegetatie-

kartering. Deze zou gemaakt zijn voor de gebieden bij Urk, Schokland en Kuinre. De bedoeling ervan was een indicatie te krijgen van de bosbouwkundige mogelijkheden. Het rapport meldt dat de vegetatiekartering vrijwel niet gebruikt is en later spoorloos is verdwenen! Een vegetatiekartering waarvan eigenlijk?

Het moest dus met bestaande ervaringen, o.a. van houtvester Boodt en mogelijk ook van de Drentse heidebebossingen (maar daar is geen enkele aanwijzing in het rapport voor te vinden). De bonte verzameling bodemtypen en het niet zeker weten welke boomsoorten het beste zouden groeien, leidden tot ingewikkelde plantschema's van diverse mengingen (men had dan altijd nog keuze-mogelijkheden) en bovendien tot zeer dichte plantverbanden van 80 x 80 cm.

Het bosonderhoud

Het bosbeheer van de afgelopen 40 jaar is dan ook niet anders geweest dan in de dichte beplantingen wat ruimte te verschaffen en/of de ingewikkelde plantschema's (voor zover ze van nature al niet opgelost waren) te ontwarren.

In de eerste plaats verzorging van de jonge aanplant: onkruidbestrijding, snitten en (vorm)-snoei, en inboeten resp. opnieuw planten. Het snitten heeft betrekking op de veel toegepaste elzen als moeder van de jonge cultu- res; het opsnoeien ervan. Inboeten en herplanten heeft vooral plaats gehad in het nachtvorst- gebied in het Kuinderbos. Tot in de jaren zestig heeft men daarmee geworsteld, compleet met de groene sparreluis op de jonge vorstgevoelige sitkasparren. Bij- planten vond dan ook doorgaans plaats met de minder gevoelige fijnspar. Die nachtvorsten wor-

den nog iets om over na te denken bij de hier en daar nodige vroegtijdige verjonging; houd het kleinschalig, ongeacht wat er groeit; maak gebruik van de natuurlijke processen. Ga zo mogelijk over op een uitkapachtig systeem van beheeren: dit past uitstekend bij het tot dusverre gevoerde conservatieve beheer.

De tweede pijler van het tot dusverre gevoerde beheer is wat het rapport heel modern "stamtalregeling" noemt, vroeger zuiveren en dunnen geheten. Aanvankelijk ook hier het wat aarzelande, conservatieve gedrag leidend tot het verwijderen van voorlopers en onderstandige exemplaren: laagdunning dus. "Alles wat afweek van de rest of gewoon in de weg stond werd verwijderd."

Een onjuiste beoordeling van de groei en het niet weten hoe het zich verder zal ontwikkelen heeft dan ook diverse keren tot negatieve ingrepen geleid. Bekend is het op stam laten oogsten van visstaken/fuikstokken uit de zich moeizaam ontwikkelende eikenopstanden in het Voorsterbos: de mooiste exemplaren zijn derhalve reeds vroeg verwijderd.

Later kreeg men in de gaten dat de stamtalregeling een kwestie van keuze maken is tussen boomsoorten (in mengingen) en individuele boomontwikkeling. Omstreeks 1986 besloot men dan ook een speciale blesser aan te stellen. Als ik u zeg dat in de klassieke uitkapmethoden in Zwitserland het heel normaal is dat de houtvester zelf de te kapen bomen aanwijst, dan is hier een zeer belangrijke taak aan de orde. De blesser maakt het bos of hij maakt het kapot! Daartoe moet hij over specifieke kennis van de boomsoorten en hun gedrag in bosopstanden beschikken. Bovendien moet er een voortdurende dialoog met zijn werkbazen zijn om zijn oordeel

bij de tijd te houden. Immers, nog steeds is de onzekere factor in de polderbossen: hoe zullen de opstanden zich in de komende decennia ontwikkelen!

Die behoefte aan een dialoog gold ook voor de districtsbeheerder, die naar zijn eigen gevoel min of meer overal alleen voor stond. De polder had nu eenmaal zijn eigen problematiek; en toen deze bossen bij de houtvesterij Zwolle werden gevoegd (1968) ontstond bij de districtsbeheerder het gevoel er maar bij te hangen. De polder had nog nauwelijks een gemeentebestuur en de vraagstukken op het zogenaamde oude land lagen ook duidelijk anders; de houtvester uit die dagen wist ook niet altijd raad met de typische polder-omstandigheden. Het is trouwens merkwaardig dat Jan Wildschut het niet nodig heeft geoordeeld om de nog in leven zijnde houtvesters in zijn interviewschema op te nemen. Het is echter mijn eigen ervaring, dat de houtvester in menige discussie heeft bijgedragen tot de vorming van opvattingen en taakuitvoeringen in de Noordoostpolder.

Een klein anecdotisch voorbeeld: onder insectenplagen wordt in het rapport (blz. 39) vermeld de bestrijding van de dennescheerder; het leggen van vangstammen bevalt goed. Uit eigen ervaring kan ik meedelen, dat tot omstreeks 1970 deze kwalijke gast een grote onbekende was in de NOP. Ik herinner mij een bezoek in de zomer aan de dennenhoek in het Kuinderbos (vakken 2, 3 en 37), waar me een merkwaardige aantasting in de dennen werd getoond: vrijwel alle scheuten werden geel; wat kon dat zijn? De oplossing was eenvoudig: datzelfde voorjaar was in een achterliggend gedeelte dennen een stevige dunning doorge-

voerd; de 2m-stukken (voor de papierindustrie) lagen nog keurig opgestapeld langs de weg, ongeschild uiteraard. Voor het beheer een openbaring! Ik weet niet (heb het nooit nagezocht) of de Bosschap-verordening schadelijke dieren ook toen reeds voor de NOP geldig was!

Op weg naar bos

Als ik nu eens de vraag stel: is er wel sprake van bos in de Noord-oostpolder? Al dat geforceerde spul, is dat wel bos? Wanneer we ons de Noordoostpolder eens een ogenblik voorstellen als een groot natuurgebied, waarin de natuur vanaf 1943 vrij spel gehad zou hebben, zonder ons driftige "in cultuur brengen" dus; hoe zou het er dan hebben uitgezien? Bos zou ook in de polder zeker de vegetatie zijn, die het uiteindelijke beeld bepaalt. Maar de bosontwikkeling zou waarschijnlijk minder ver voortgeschreden zijn, en de ellendige stukken land die wij nu Kuinder-, Voorster-, Schokker- en Urkerbos noemen zouden waarschijnlijk nog het minst ver in het bebossingsproces gevorderd zijn, zo niet grotendeels nog steeds braak hebben gelegen.

Wat de bebossers van het eerste uur en daarna tot stand gebracht hebben mag gezien worden, maar de grote vraag is nog steeds of het bos genoemd mag worden.

En is er dan eigenlijk wel sprake van bosgeschiedenis?

De door Jan Wildschut behandelde onderwerpen hebben vrijwel allemaal betrekking op de geforceerde bosontwikkeling in de NOP: bosbouwgeschiedenis dus alleszins de moeite waard een waardevolle beschrijving; maar met elkaar nog geen geschiedenis met het bos.

Daartoe behoort onder meer het denken over bos, wat Jan in §3.2

wel noemt maar er eigenlijk niets over zegt. Het bos moest volgens Mantje in eerste plaats levensvatbaar zijn. Dat is een bosgeschiedkundige opmerking. Maar wat is levensvatbaar? Vandaag de dag spreken we van "levensvatbaar" bos in termen van ecosystemen, levensgemeenschappen van planten en dieren, waarbij boomvormende soorten aspectbepalend zijn. En een levensgemeenschap wil zeggen een zichzelf instandhoudend complex. Dat zit er in de NOP-bossen zo hier en daar aan te komen, mogen we voorzichtig opmerken.

De discussie over de vraag of er in de NOP wel van bos sprake is werd zo'n 20 jaar geleden ook al gevoerd. Het krankzinnige verschijnsel deed zich voor, dat op Regeringsniveau plannen bestonden om het Kuinderbos om te vormen tot schietoefenterrein voor de artillerie. Zomaar 1000 ha aangeplant bos met een investering van 20 jaar: tegen de vlakte. Dat heeft in de NOP en ver daarbuiten de gemoederen danig in beweging gezet. Ik heb er twee dikke plakboeken met krantenknipsels aan overgehouden. Jan Wildschut heeft er in § 8.1 een kort uittreksel aan gewijd; maar, wat veel interessanter is, een kopie van De Tijd van 9 september 1969 als bijlage 5 toegevoegd aan het rapport. Vic Langenhoff kwam daarin tot de conclusie dat het Kuinderbos toch een echt bos is. Ik citeer: "Maar wat zei de Minister (van Ruimtelijke Ordening) vorige week woensdag in Hoogeveen? Hij beweerde dat het bos helemaal niet bestaat: althans dat het "niet gerekend kan worden tot de natuurgebieden". Hij beschreef het als "een stuk grond, waar twintig jaar geleden boompjes zijn geplant". Heel juist, want wat is volgens Van Dale een bos: "Een met opgaan-

de bomen beplante uitgestrektheid grond, woud, hetzij in natuurstaat of aangelegd." Welnu, aan deze definitie beantwoordt het Kuinderbos volmaakt." Aldus Vic Langenhoff.

En dat is de discussie waar het ons om gaat. Hoe ervaart de mens, de bevolking, de werkelijkheid en hoe gaat ze ermee om.

Het Kuinderbos heeft aan een zijden draad gehangen. In de jaren 70 wel te verstaan. Afgezien van het feit, dat het bos de kans heeft gekregen om zich weer 20 jaar verder te ontwikkelen: Vandaag de dag zal geen mens zich er toch meer aan wagen om 1000 ha - zij het geplant - bos zomaar van de kaart te poetsen. Sinds de Structuurvisie op het bos en de bosbouw van 1977 en het Meerjarenplan Bosbouw van 1986 is er veel ten goede gekeerd. We spreken nu van bosuitbreiding; op 28 januari jl. sprak de Staatssecretaris van LNV zelfs over een mogelijke verdubbeling van het bosareaal halverwege de volgende eeuw. Al is het maar om CO2 vast te leggen, de ecologische hoofdstructuur te realiseren of om bij te dragen aan de redding van het Tropisch Regenwoud. Trouwens, de toenmalige EG-Landbouw Commissaris Mansholt heeft zich in de jaren '70 ook laten horen. Hij gaf er toen reeds de voorkeur aan om in plaats van 1000 ha bos op te offeren de uitbreiding met landbouwgrond in de (Flevo)polders te beperken. In een brief aan het Gemeentebestuur van de Noordoostpolder bevestigde hij, voor iedere ha andere bestemming genegen te zijn Hfl. 1000,- financiering vanuit de EG te bevorderen. Een set-aside regeling derhalve avant la lettre.

Zo beschouwd hebben het Kuinderbos en daarmee de bossen in de NOP dus toch een stuk

bosgeschiedenis op hun naam staan. Ondanks de worsteling met de bosontwikkeling, of misschien toch dankzij, mogen de geplante bossen zich trachten te ontplooiën tot echte ecosystemen. Dat zal op veel plaatsen veel geduld vergen en vooral ook

beheerders die dat kunnen opbrengen. Zoals Ab Greveling, die in de achter ons liggende periode met zijn voorzichtig volgend en conservatief beheer duidelijk een stabiliserende factor is geweest in de moeizame ontwikkeling van de NOP-bossen.

Literatuur:

Wildschut, J.H., 1991. De geschiedenis van het Bosbeheer in de Noordoostpolder. Landbouwuniversiteit, vakgroep Bosbouw/Boshuishoudkunde, Wageningen. AV 91-36, 134 pp.

Devobo TOTAAL

**Advies en Aannemersbedrijf
bosbouw en groensector. Rondhouthandel.**

Jan Steenstraat 12, 7412 TC Deventer,
Tel. 05700 - 10909, Autotel. 06-52108147

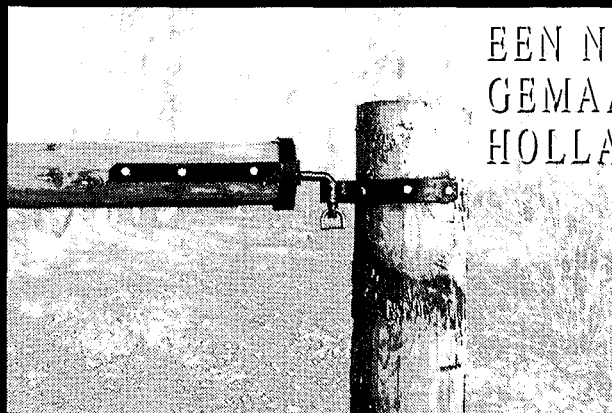
AVIH

Algemene Vereniging
Inlands Hout

Lid van:
Kring
Praktiserende
Boomverzorgers

EEN NEDERLANDS PRODUKT,
GEMAAKT VOOR EEN
HOLLANDS KLIMAAT!

MEIJER

Voor: ● Slagbomen van vierkant inlands-Eiken
of rondhout Lariks Douglass
Eikenhouten banken en picknicksets
● Info-ruiven, enkel of dubbelzijdig
● Rasters en doorgangen,
● begrazingsobjecten
● Markeringen en
wandel-ruiter-fietsroute's

GROEN- EN RECREATIEBEHEER

Groen- en Recreatiebeheer Huizen

Delta 142, 1273 MA Huizen (NH).
Telefoon 02152-53568 (ook 's avonds)